

BO`LAJAK O`QITUVCHILARDA KASBIY DUNYOQARASHNI RIVOJLANTIRISH

Djumayeva Sanobar Absaatovna

Nizomiy nomidagi TDPU dotsent v.b., PhD

Gulzoda Bahodir qizi Umarova

Nizomiy nomidagi TDPU 2- kurs magistranti

ANNOTATSIYA

Maqolada bo`lajak o`qituvchilarda kasbiy dunyoqarashni shakllantirishning uslubiy asoslari, shart-sharoitlari, imkoniyatlari hamda metodlari to`g`risida so`z boradi. Bo`lajak pedagog uchun inobatga olish zarur bo`lgan xususiyatlar yoritib beriladi.

Kalit so`zlar: Pedagog, bo`lajak o`qituvchi, kasb, dunyoqarash, ta`lim, metod, uslub.

KIRISH

Mamlakatimizda ilg`or xorijiy tajribalar asosida uzluksiz ta`lim tizimi uchun bo`lajak yosh o`qituvchilarni tayyorlashning zamonaviy ta`lim mazmunini modernizatsiyalash, talabalar ichki imkoniyatlarini ro`yobga chiqarishga imkon beruvchi zarur shart-sharoitlar yaratishga yo`naltirilgan ta`lim muhitini yaratish bo`yicha tadqiqot ishlari olib borilmoqda. O`zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo`yicha Harakatlar strategiyasida “uzluksiz ta`lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta`lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish” kabi ustuvor vazifalar belgilangan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kasbiy dunyoqarash – zaruriy kasbga doir bilim, ko`nikma, shuningdek malakalarni o`zlashtirish asosida yuzaga keluvchi inson ijtimoiy kompetentligining ma`lum bir ko`rinishi sifatida tavsiflanadi.

Bo`lajak o`qituvchilarda kasbiy dunyoqarashni rivojlantirish bir qancha yo`nalishlarni qamrab oladi:

Kasbiy kompetentlik - bo`lajak o`qituvchi tomonidan kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun kerak bo`lgan bilim,

ko`nikma va salohiyatning chuqur o`rganilishi va ularning amaliyotda qo`llay olinishi. Kasbiy kompetentlik bo`lajak o`qituvchi tomonidan alohida ko`nikma, malakalarning egallanishini emas, har bir mustaqil yo`nalishga ko`ra integrativ bilimlar va ko`nikmalarning o`zlashtirilishini nazarda tutadi. Shuningdek, kompetentsiya sohaga ko`ra bilimlarini doimo boyitib borishni, yangi axborotlarni o`rganishni, eng muhimi, ilmiy ma`lumotlarni izlab topish, ularni qayta ishlash va o`z faoliyatida qo`llay bilishni taqozo etadi. Mutaxassislarining kasbiy kompetentligi masalasini tadqiq etishga keyingi paytlarda qiziqish ancha kuchayib bormoqda. Bu borada qarashlar, fikr-mulohazalarning xilma-xilligi mazkur muammo xususida hozircha tizimlashtirilgan, yagona kontseptual model yaratishga imkon bermaydi.

O`z-o`zini anglash. Bu yo`nalishga sohaga ko`ra umumiy madaniy va kasbiy bilim egallash, axborot faoliyati tushunchasini bilish va qabul qilish; kasbiy pozitsiyani namoyon etish; o`z-o`zini tarbiyalash uchun ta`lim resurslaridan unumli foydalanish; real faoliyatning qonun-qoidalar bilan muvofiqligini aks o`rganish kabilar kiradi.

Axborot texnologiyalari ko`nikmalarini rivojlantirish. Bunda bo`lajak o`qituvchi tezkor pedagogik muammolarni hal etishda axborot texnologiyalaridan foydalanish; ta`lim muassasasida axborot texnologiyalarining ta`sirini ta`minlashda ishtirok etish kabilarni o`zlashtirishi lozim. Hozirgi zamonda axborot texnologiyalarini o`zlashtirmagan shaxs nafaqat ta`lim sohasida, balki deyarli hech bir sohada faoliyat yurita olmasligi barchaga ravshan.

Ijodiy faollik va mustaqillik. Bu qoida bo`lakaj o`qituvchiga o`qitishni shunday tashkil etishni nazarda tutadiki, bunda o`quvchilar ilmiy bilimlarni hamda ularni amalda qo`llash usullarini ongli va faol egallab olishadi. Ularda ijodiy tashabbuskorlik va o`quv faoliyatida mustaqillik, tafakkur, nutq madaniyati va ilmiy dunyoqarash, e`tiqod tarkib topadi. O`qitishning ongliklik qoidasi o`quvchilar yangi qoidalarni idrok qilishda ta`riflar, teoremlar, adabiyotdan she`r yodlash va hokazolarning ifodalanishigina emas, balki ularning hayotiy hodisalar, jarayonlar bilan bog`liq bo`lgan mazmunini ham tushunishlarini talab etadi.

Kasbiy faoliyat samaradorligining shartlaridan biri bo`lajak mutaxassisning kasbiy tayyorligi hisoblanadi. Mashhur rus psixologi I.K. Platonovning fikriga ko`ra, “kasbiy tayyorgarlik – bu o`zini kerakli kasbiy faoliyatni bajarishga qodir va tayyorgarlik ko`rgan deb hisoblovchi va uni bajarishga intiluvchi shaxsning subyektiv holatidir”.

R. Ishmuhamedov, A. Abduqodirov hamda A. Pardaevlar kasbiy tayyorgarlik negizida “bo`lajak mutaxassisning psixologik, psixofiziologik, jismoniy hamda ilmiy-nazariy va amaliy tayyorgarligi” aks etishi kerakligini ta`kidlaydilar.

Talabalarni oliy ta`lim muassasasi sharoitida kasbiy dunyoqarashini rivojlantirishda quyidagi jihatlarni alohida ko`rsatib o`tish lozim:

1. talabalarda moslashuv jarayonining kechishi murakkaab dinamiklikka ega bo`lib, ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatga ega qadriyatli tasavvurlarni o`zaro uyg`unlashuvini talab etadi;

2. talabalar uchun o`qishning birinchi va ayrim hollarda ikkinchi yili murakkab vaziyatlar bilan birga kechadi;

3. oliy ta`lim muassasasida tahsil olish jarayonida talabalarda o`z-o`zini anglash tuyg`usi rivojlanadi, atrof-olam va borliqqa doir qadriyatli munosabatlar tizimining rivojlanishi davom etadi;

4. talabalarda bazaviy o`quv ustanovkalari shakllanadi;

5. talabalik yillari tashkiliy, metodik va psixologik tavsifga ega bo`lib, shaxsning kasbiy va shaxsiy moslashuvining eng muhim bosqichidir. Darhaqiqat, kasbiy moslashuv murakkab va ko`p qirrali jarayon hisoblanib, uning negizida muayyan kasb bo`yicha muvaffaqiyatli ishlashni ta`minlovchi imkoniyatlar, shaxsning yo`nalganligi, kasbiy bilim, ko`nikma, malaka va kasbiy sifatlar, mehnat tajribasi ham asosiy mezonlar ko`rinishida namoyon bo`ladi.

MULOHAZA VA TAKLIFLAR

Bizga ma`lumki, shaxs ta`lim jarayonining faol ob`ekti va sub`ekti bo`lib, bo`lajak o`qituvchilarni kasbiy moslashtirish jarayonidagi faolligi uning yo`nalganligi bilan belgilanadi.

Shaxs yo`nalganligi muammosini tadqiq etar ekan, S.L. Rubinshteyn uni ehtiyojlar, qiziqishlar, ideallar, e`tiqodlar, faoliyat va xulqning ustuvor motivlari hamda dunyoqarashlarda ifodalaydi.

Psixolog olimlar L.I. Bojovich va R.S. Nemoev shaxs yo`nalganligini motivlar tizimi va yig`indisidir, deya talqin etadilar.

Kasbiy yo`nalganlik esa shaxs yo`nalganligining o`ziga xos ko`rinishi bo`lib, motivlar, ehtiyojlar ta`sirida aks etadi.

Pedagogik faoliyatni tashkil etishda birinchi holat, ya`ni haqiqiy pedagogik yo`nalganlik pozitiv xarakter kasb etib, pedagogik faoliyatda akmeologik darajaning qo`lga kiritilishiga yordam beradi. Pedagogik faoliyatni tashkil etishda faqatgina birinchi holatdagi

pedagogik tayyorgarlik yuqori natijalarning qo`lga kiritilishiga yordam beradi. Haqiqiy pedagogik yo`nalganlikning asosiy motivi pedagogik faoliyatga qiziqish hisoblanadi.

Kasbiy faoliyatga yo`naltirishda kasb tanlash motivlarining yaqqolroq namoyon bo`lishi kuzatilsa-da, faqat ularning o`ziga kasbiy tayyorgarlikning shakllanishida etakchi rol o`ynay olmasligini e`tiborga olish lozim bo`ladi. Chunki, shaxsning mavjud jismoniy, ruhiy va ma`naviy imkoniyatlari tanlangan kasbiy faoliyatning shaxsga nisbatan qo`yadigan talablari darajasi bilan mutanosib bo`lishi talabalarning kasbiy faoliyat muhitiga normal moslashishiga va refleksiyaning shakllanishiga yordam beradi.

XULOSA

Odatda bo`lajak o`qituvchilarni kasbiy faoliyatga moslashtirishda ularning ob`ektiv imkoniyatlaridan kelib chiqib yondashish, tanlangan kasb va faoliyat talablariga shaxs imkoniyatlarining identifikatsiyalashuvi maqsadga muvofiq sanaladi. Masalan, o`qituvchilik kasbini tanlashda nafaqat bu kasbni sevish, bolalar bilan muloqotga kirishish istagi, balki, kasbiy faoliyatning shaxsga nisbatan qo`yadigan jismoniy, psixologik va ijtimoiy talablar uning imkoniyatlari doirasida bo`lishi kasbiy bilim, malaka va ko`nikmalarni o`zlashtirishga yordam beradi. Shu bois, bo`lajak o`qituvchilarni kasbiy moslashtirishda masalaning mazkur jihatlarini nazariy asoslash va bo`lajak mutaxassislarining kasbiy imkoniyatlarini rivojlantirishga alohida e`tibor qaratish lozim.

REFERENCES

1. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli «O`zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo`yicha Harakatlar strategiyasi to`g`risida»gi Farmoni. O`zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to`plami, 2017 yil, 6-son, 70-modda.
2. Ta`limni axborotlashtirish - 2018: Xalqaro ilmiy-metodik konferentsiya materiallari (Kostroma, 2018 yil 14-17)
3. Azizxodjaeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – T.: Moliya, 2013. – 192 b.
4. Asqarova O`M., Hayitboev M., Nishonov S.M. Pedagogika. – T.: Talqin, 2018. – 287 b.
5. Джураев Р.Х. Организационно-педагогические основы интенсификации системы профессиональной подготовки в учебных заведениях профессионального образования: Автореф. дисс. ... док.пед.наук. - СПб.: 2015. –43 с.
6. Ismoilova N., Abdullaeva D. Trening o`tish metodikasi. – T.: “Fan va texnologiyalar”, 2019. – 96 b.

